

Cenzúra itt? Cenzúra ott?

„Cenzúra a *Korunk*ban 1989 után?”

Kérdik a World Encyclopedia Routlege, London intézet munkatársai, akik a 2011-ben megjelent Derek Jones *Censorship* című kötetének (első kiadása 2001) újabb és bővített kiadását készítik elő, melyben majd 50 ország statisztikai adatait és információit dolgozzák fel az európai írott és elektronikus sajtóbeli tetten ért cenzúráról.

Erre a kérdésre kell válaszolnom, illetve a megküldött szövegrészeket igazolnom, mint a *Korunk* egykori belső munkatársa (1990. április–1992. október) s egyben szerzője is. Ám politikából megtért tollforgatóként sem vagyok föltétlen híve Rainer Maria Rilke elhíresült tézisének, miszerint: „Rettenetes, hogy a tények miatt sohasem ismerhetjük meg a valóságot.” Inkább hiszek a költő megverselt, bolyongó és zokogó hattyújának, ki szárnyával minden időben felénk int: „Változtasd meg életed!”

Lássuk tehát a tényeket!

A *Korunk* számára felvett és megírt Csoóri-beszélgetés (A jónási kötelesség lázbeszéde), mely 1992 februárjában (szerkesztőségi felkérésre) készült el, de csak a 2010. szeptemberi számban jelenhetett meg, bekerült a Szakolczay Lajos által válogatott, szerkesztett és előszavazott, Csoóri Sándor *Az elhalasztott igazság (Beszélgetések, 1971–2010)* című, a Nap Kiadó (Bp.) 2011-ben kiadott kötetébe is.

Szakolczay Lajos előszava és Vasy Géának a kötetről írt recenziója (Mit oltalmaztunk, nincs jelen. *Magyar Szemle*, 2011, 11–12. sz.) adott kérdésre alapot a londoni intézet budapesti munkatársainak.

Lássuk tehát a kiemelt és nekem is elküldött szövegrészeket, melyekre reflektálnom kell.

1) Szakolczay Lajos Eleven szellem (A beszélgető Csoóri Sándor) című előszavából az említett kötetnek: „Ezekben a beszélgetésekben világosodik meg

az írónak a népi baloldalhoz (Pozsgayhoz, Bíró Zoltánhoz) fűződő kapcsolata, milyen szerepet vállalt a Lakiteleken megtartott fiatal írók tanácskozásának létrejöttében Illyés Gyula; SOROS GYÖRGY MIKÉNT HÓDOLT BE KÁDÁRNAK ÉS ACZÉLNAK stb. Bizonyos szempontból – valakire mindig ráhuzatik a vizes lepedő – Csoóri emlékezései, megfogalmazásai, közlései nem kis gyúanyagot hordoznak, s olykor (főként ha a terep fölöttébb érzékeny az ilyesfajta gondolatok megszellőztetésére) robbannak is. Nem véletlen, hogy a Kónya-Hamar Sándor által 1992-ben készített interjú csak 2010-ben jelenhetett meg a kolozsvári *Korunk*ban.

CENZÚRA ITT, CENZÚRA OTT!

A hatalom őrzői abban mindenestre közösek, hogy amíg tudják, elodázzák a problémás ügyekkel való nyílt szembenézést. Addig lesznek hatalmon, amíg a trónszéket a hallgatás csöndje veszi körül. A Csoóri-harsona – nem hangerejével, hanem összeszedett gondolatvilágával – ezt a burkot igyekszik áttörni. Aki nem fél a megvilágosodástól, az előtt sikerrel.”

Szakolczay a *Korunk*ban megjelent szöveget vette át és szerkesztette a kötetbe, előtte ezt személyesen nem beszélhettük meg, így azt sem, hogy miért „módosult” az interjú utóirata is.

Ugyanis, amikor 2010 januárjában Kántor Lajos, a *Korunk* már leköszönő főszerkesztője azzal a felkéréssel keresett meg, hogy az 1992-ben „kicenzúrázott” beszélgetés megőrzött, eredeti változatával illene a 80 éves Csoóri Sándort a *Korunk*ban köszönteni, készségesen beleegyeztünk (szerző és interjúalanya is) azzal a kikötéssel és feltétellel, hogy a húsz éve nyomdafestékre váró beszélgetés szerkesztett változatát ki kell egészíteni egy utóirattal, s abban megírni, hogy az 1992-ben miért nem jelenhetett meg.

És íme az utóirat eredeti formájában:

„Ezt a felkérésre készült beszélgetést a *Korunk* 1992. áprilisi számában szerrettük volna megjelentetni. Az Ami a múltból élni segít című tematikus szám egyik törzsanyaga lett volna. Lett volna, ha egyik szerkesztőtársunk, aki akkor a Soros Alapítvány kolozsvári végrehajtó igazgatója is, nem tiltakozik és határolódik el az interjú érintőleges tartalmi részeitől. Kérését, miszerint... (1) az inkriminált részeket el kellene távolítani a megjelentethető változathoz, sem Csoóri Sándor, sem jómagam nem fogadhattuk el. Emiatt az interjú lassan húsz éve vár nyomdafestékre. Ilyenek voltak az akkori sajtó- és emberi viszonyaink. S hogy milyenek voltak Magyarországon akkor a politikai viszonyok, azt az Antall József-Kiss János (MDF-SZDSZ) (2)-féle nagykoalíciós paktum jellemzi a legjobban, mely éppen a parlamenti, minősített többségi támogatást volt hivatott szavatolni a kétharmados, illetve sarkalatos törvények esetében. Cserében, belső források szerint, az SZDSZ semmilyen más állami tisztséget nem kért, csupán az államelnöki széket, melyre viszont az MDF-vezetés Csoóri Sándort már kijelölte. Csoóri Sándor személyének nyilvános lejárására az SZDSZ és szellemi holdudvara (3) vállalkozott, míg az SZDSZ államelnökjelölt személye (Göncz Árpád) nevesítésének és kijelölésének jogát Antall József magának tartotta fenn. Ennek volt következménye a Nappali Hold ominózus vitája és

Csoóri antiszemita megbélyegzése. Kárpótlásul viszont később, amikor a vita hullámai már elcsitulnak, őt jelölték a Magyarok Világszövetsége elnökének.

Csoóri Sándor nyolcvanadik születésnapján, 2010 februárjában visszatekintve életünk és sorsunk eltelt szakaszára, még mindig ugyanazzal az elszántsággal reménykedhetünk, mint közvetlenül a rendszerváltozás után. Azt sem feledve viszont, hogy Csoóri Sándor, közéleti szereplése után is, immár „pokolviselt” írástudóként még mindig múltunk és jelenünk „legreménytelibb igazságainak” kimondója – így teljesíti ki nagy és különleges megbízatású életét.

Kolozsvár, 2010. február”

A dőltbetűs és számozott szövegrészeket, a szerkesztőség (vagy az új főszerkesztő Balázs Imre József?) önkényesen a következőkre változtatta:

1) „Az anyag változatlan közlését nem támogatta az akkori szerkesztőség minden tagja, és az interjú érintőleges tartalmi részei miatt (nyilván a Soros György személyét és kijelentéseit érintő részeket értve ezen, K-H. S.) a szöveg rövidített közlése mellett foglalt állást. A kérést, miszerint...”

2) „...azt az MDF-SZDSZ-féle nagykoalíciós paktum jellemzi a legjobban” (elmarad a két pártelnök neve, s ezt a későbbiekben érthetjük meg. K-H. S.)

3) „Csoóri Sándor személyének nyilvános lejáratására az SZDSZ vállalkozott” (elmarad az „és szellemi holdudvara”, s talán nem hiába! K-H. S.)

Az utóirat megváltoztatott szövege a recenzáló Vasy Gézát viszont megtéveszti, mert a *Magyar Szemle* említett számában („Mit oltalmaztunk, nincs jelen”) ezt írja többek között: „Az 1970-es évek irodalmi élete liberálisabb és demokratikusabb volt, mint a mai, s ez tragikus. A gondolatközlés szabadságát a jelenkor is korlátozza. Groteszk példája ennek, hogy a Nagyváradon 1992 februárjában készült beszélgetést a kolozsvári *Korunk* csak 2010 szeptemberében közölte, mert az akkori szerkesztőség néhány tagja nem értett egyet azzal a néhány mondattal, amely az 1990-es MDF-SZDSZ-paktumot bírálta.”

Egyértelmű, hogy nem ezért „robbant a gubanc”! S eszembe jut József Attila *Irgalom* című kései versének két sora, melyből Vasy a recenzio címét kölcsönözte: „Mit oltalmaztunk, nincs jelen, azt most már támadóink védik.”

Íme, miért nem kellett volna a 2010-ben írt utóiratot is „módosítani”, hiszen a beszélgetés szövegét olvasva vitathatatlanul kiderül, hogy Soros György kijelentéseit pontosan idézve és közölve váltottuk ki a szerkesztőkolléga tiltakozását. És tudtom szerint más *Korunk*-szerkesztő, Salat Leventén kívül, nem is avatkozott a közlés dolgába. Ezért is megtévesztő az utóirat „módosítása”.

A World Encyklopedia Routlege kérdésére pedig a válaszom az, hogy mind a Szokolczay Lajos, mind pedig a Vasy Géza (nekem is megküldött) szövegrészelei valós tényeket rögzítenek és közölnek.

Kivéve az MDF-SZDSZ-paktum körüli „bonyodalmakat”, melyeket – politikatörténeti szempontból is – nekem kell pontosítanom. S teszem ezt annak az

„Augusztusi jegyzet”-nek a közlésével, mely sem a *Korunk* 2010. szeptemberi számában, sem a Csoóri Sándor beszélgetőkönyvében már nem jelenhetett meg. S amely először talán csak a saját és teljes beszélgetőkönyvemben (*Egy férfi az állomásról* című, alcím: Amikor kérdezhettem, és amikor válaszolnom kellett) láthat napvilágot, mely szerkesztés alatt és megjelenés előtt áll.

Augusztusi Jegyzet (2010)

Ami még az 1990-es események tartozéka. Csoóri Sándor 2007-ben megjelent könyvbéli (*Tizenhét kő a parton*. Bp., Nap Kiadó), a „Fölébredhet-e az író?” című esszéiben olvasható kései vallomásaira hivatkozom:

„Ha az első szabad választáson mi csak a második helyen végzünk, szó nélkül belenyugszunk a szakratizált balsorsba. Szabaddemokratáink azonban nem nyugodtak bele. Valamelyik külföldi támogatójuk épp akkor hívta fel Antall Józsefet telefonon, amikor őrá vártam az MDF-székházban. Néhány perces beszélgetésükről, amely drámai lehetett, Antall annyit árult csak el, hogy beszélgetőtársa bejelentette: ha a két győztes párt, az MDF és az SZDSZ nem tud olyan politikai békét teremteni az országban, amely biztosítja a kölcsönt adó külföldi bankok életfeltételeit a demokráciában, azonnal kivonják a pénzüket.

Antall lefittyedő szája széléről leolvastam, hogy ez hadüzenet volt, de a részletekről nem árult el semmit. Két vagy három nap múlva behívott, és megmutatta nekem a paktum szövegét. Ettől viszont én fehéredtem el. Mészfehérré igazán akkor váltam, amikor megtudtam, hogy egyik koalíciós társunk se tudott az egyezségkötésről: sem a kisgazdák, sem a kereszténydemokraták. Mindkét párt ekkor sérült meg a kijátszottságtól, s kezdett el porladozni. Ráadásul a győztes párt, az MDF elnöksége se tudott erről a háta mögötti paktumról. Antall József egyedül nekem mutatta meg a megállapodás szövegét abban reménykedve, hogy én talán megértem sarokba szorítottságát. De nem értettem meg. Azzal adtam vissza neki a „meghitt” dokumentumot, hogy a demokrácia még meg sem született, máris bűnnel szövetkezett, hisz az ország népe hat pártot választott be a parlamentbe, s ti a hatból önkényesen kiválasztottatok kettőt. És amit ti csupán paktumnak neveztetek, sokkal inkább egy álarcos koalíció. Hatalmi ügyeskedés. A későbbi idők is ezt igazolták.”

Uo. a „Nekünk ilyen sors adatott” című beszélgetésben pedig így vall Csoóri Sándor: „...a 90-es választások után én a paktumkötésben – az MDF és az SZDSZ közötti paktumban – megéreztem valami hazug és sunyi dolgot: a hatalom megszerzésének demokrácián túli előjogát. Sajnos a Magyar Demokrata Fórum néhány vezetője – számomra még ismeretlen ok vagy zsarolás következtében – (Kónya Imre frakcióvezető és társai, saját megjegyzésem, K-H. S.) társ volt az „előjogok” megszerzésében. Sose mondtam még ilyet, de most elmondom: a Magyar Demokrata Fórum létrejöttében valamivel több szerepem volt nekem, mint Antall Józsefnek vagy Kónya Imrének. Elnökségi tagja is voltam a Fórumnak (de 1991-ben lemondott arról, éppen az említettekért, K-H. S.), s ennek ellenére csak a paktum aláírása után tudhattam meg, mi történt. (Itt nem egészen

tiszta, hogy a paktum melyik változatának aláírása után, hiszen a „meghitt” első, tehát az Antall-Kiss kézjegyet viselő első változatot, melyről az 1992-es beszélgetésünkön Cs. S. azt nyilatkozta, hogy arról ő csupán a sajtóból értesült, követte a második, K-H. S.)

Ha csupán politikai sakkhúzás lett volna a titkolózás, másnapra elfelejtem az egészet, de ez olyan stílusvétség volt, ami az egész rendszerváltásra kihatott. Szerintem ezzel a kikényszerített egyezkedéssel bukott meg a magyar demokrácia.”

Az SZDSZ „szellemi holdudvara” által megírt magyar politikatörténet az 1990-es ominózus paktumot „Antall-Tölgyessy-féle paktum” néven tartja számon, holott az csak a második változat volt, mely az MDF-beli botrány után született meg, immár frakción szinten. Aláírói: az MDF részéről Antall József, Kónya Imre stb. Az SZDSZ részéről Kiss János, Tölgyessy Péter stb.

Antall-Tölgyessy-féle változat aligha volt lehetséges, hiszen az első pártelnöki-miniszterelnöki szintet, míg a második csupán frakcióvezetői szintet jelentett, s egyben politikai aránytalanságot is. Az első „meghitt” változatot Antall és Kiss pártelnökök fogalmazták és szignózták (ezt látta elsőként és egyedül [?] Csoóri Sándor is), míg a másodikat, a „számontartottat” pártelnökök, frakcióvezetők és helyetteseik mindkét pártból.

Senki nem beszél viszont (Csoóri Sándor sem) arról az okról, melyet jegyzetemben említettem. Azt viszont – mint megtörtént tény – Csoóri Sándor 1991-ben bekövetkezett, az MDF elnökségéből való kiválása is aláhúzza. S a történelmi valóság hátterét is kikerekíti és tisztázza is.

A Rilke-tézis tehát, ebben az esetben, nem érvényes!

